

Dr. GABRIELA CRISTINA FRENȚIU
Vicepreședinte Tribunalul Bistrița-Năsăud
Doctor în drept civil
Cadru didactic asociat Facultatea de Științe Politice,
Administrative și ale Comunicării
Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, Extensia Bistrița

PRINCIPALELE INSTITUȚII ALE DREPTULUI CIVIL ROMÂN

– Suport de curs –

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2012, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris al
S.C. Universul Juridic S.R.L.

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ NU VA FI
COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOTIT DE SEMNĂTURA ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE INTERIORUL
ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

FRENȚIU, GABRIELA CRISTINA

Principalele instituții ale dreptului civil român /

Gabriela Cristina Frențiu. - Ed. a 2-a, rev. - București :

Universul Juridic, 2012

ISBN 978-973-127-781-3

347(498)

REDACȚIE:

tel./fax:

021.314.93.13

tel.:

0731.121.218

e-mail:

redactie@universuljuridic.ro

**DEPARTAMENTUL
DISTRIBUȚIE:**

telefon:

021.314.93.15;

0726.990.184

tel./fax:

021.314.93.16

e-mail:

distributie@universuljuridic.ro

www.universuljuridic.ro

COMENZI ON-LINE,

CU REDUCERI DE PÂNĂ LA 15%

INTRODUCERE

Prezenta lucrare, intitulată „Principalele instituții ale dreptului civil român”, aflată la a doua ediție, reprezintă în fapt un curs destinat în principal studenților de la Facultatea de Științe Politice – specializarea „Administrație publică” – care, timp de un semestru, studiază disciplina „Drept civil”.

Lucrarea este, însă, un instrument util și studenților de la facultățile cu profil juridic, teoreticienilor și practicienilor dreptului.

Cursul, actualizat în raport de dispozițiile noului Cod civil, a fost structurat pe șapte capitole, care cuprind referiri la noțiunea și principiile dreptului civil, izvoarele acestuia, la raportul juridic civil, actul juridic civil, la răspunderea civilă, la instituția contractelor speciale și a moștenitorilor.

Chiar dacă dreptul civil, în ansamblul său, cuprinde și alte instituții, la fel de importante ca cele care au constituit obiectul analizei noastre, am considerat că instituțiile prezentate sunt cele pe care studenții cărora li se adresează în principal le pot aplica în viața practică, în profesia pe care o vor alege.

Am dorit ca lucrarea să fie un instrument didactic, de aceea ea se abate de la tiparele clasice ale cursurilor și tratatelor juridice.

Într-o societate în care abundența legilor și modificarea lor rapidă nu au timpul necesar de a fi reținute în comportamentul de zi cu zi al cetățeanului, simțim nevoia certitudinii și siguranței marilor instituții de drept civil.

Autoarea

ABREVIERI

alin.	= alineat
art.	= articol
C. civ.	= Codul civil
C.D.	= Culegere de decizii ale Tribunalului Suprem
C. fam.	= Codul familiei
C. pr. civ.	= Codul de procedură civilă
CSJ	= Curtea Supremă de Justiție
col. civ.	= coloana civilă
dec.	= decizie
dec. civ.	= decizie civilă
dec. pen.	= decizie penală
Dreptul	= Revista „Dreptul”
J.N.	= Revista „Justiția Nouă”
jud.	= judecătoria
M. Of.	= Monitorul Oficial
m.p.	= metri pătrați
O.G.	= Ordonanța Guvernului
O.U.G.	= Ordonanța de urgență a Guvernului
op. cit.	= opera citată
R.R.D.	= Revista română de drept
S.C.J.	= Studii și cercetări juridice
s. com. și de cont.	
adm. și fisc.	= secția comercială și de contencios administrativ și fiscal
s. civ.	= secția civilă
s. pen.	= secția penală
TS	= Tribunalul Suprem
TJ	= Tribunalul județean
T. reg.	= Tribunalul regional
NCC	= Noul Cod civil

CAPITOLUL I

PREZENTARE GENERALĂ

§ 1. NOȚIUNEA DE DREPT CIVIL

Denumirea de drept civil provine din latinescul „*jus civile*”, care reprezenta dreptul propriu al poporului roman și care se aplica exclusiv cetățenilor romani.

În literatura juridică, dreptul civil a fost definit ca ramură a dreptului, care reglementează raporturile patrimoniale și nepatrimoniale stabilite între persoanele fizice și persoanele juridice aflate pe poziții de egalitate juridică¹.

Din cuprinsul acestei definiții, putem desprinde următoarele *trăsături*:

- dreptul civil este o ramură a sistemului de drept român, fiind un ansamblu de norme juridice;

- prin normele sale, reglementează două categorii de raporturi sociale: patrimoniale și nepatrimoniale (denumite și personale), care formează obiectul dreptului civil;

- participanții la raporturile juridice se găsesc pe o poziție de egalitate juridică, nefiind subordonați unii față de alții. Acest element vizează subiectele (părțile) raporturilor de drept civil.

Normele de drept civil se grupează în categorii care reglementează subdiviziuni ale obiectului dreptului civil, adică sunt ordonate în instituții ale dreptului civil².

Distingem următoarele instituții de drept civil român: a) raportul juridic civil; b) actul juridic civil; c) prescripția extinctivă; d) subiectele dreptului civil, care pot fi persoane fizice sau persoane juridice; e) drepturile reale; f) obligațiile civile; g) contractele civile speciale; h) moștenirea, care poate fi legală (devoluțiune legală) și testamentară (devoluțiune testamentară); i) dreptul proprietății intelectuale, în care se include dreptul de autor și dreptul de proprietate industrială.

¹ Gh. Beleiu, *Drept civil. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, București, 1994, p. 25; G. Boroi, *Drept civil. Partea generală*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 2.

² *Idem*.

CAPITOLUL II

IZVOARELE DREPTULUI CIVIL ROMÂN

§ 1. DEFINIȚIE ȘI ENUMERARE

Izvorul de drept civil reprezintă forma specifică de exprimare a normelor dreptului civil. Normele de drept civil sunt reguli generale și abstracte, care reglementează conduita subiecților în raporturile de drept civil.

Conform art. 1 alin. (1) NCC¹, sunt izvoare ale dreptului civil: *legea, uzanțele și principiile generale ale dreptului.*

a) Legea. Constituie izvoare ale dreptului civil *actele normative*, care, în funcție de organul de la care emană, sunt: legi, hotărâri, ordonanțe ale Guvernului, ordinele, instrucțiunile, regulamentele conducătorilor organelor centrale ale administrației de stat, decretele, actele normative emise de organele administrației publice locale.

Principalul izvor de drept civil este Codul civil, intrat în vigoare la 1 octombrie 2011. El a fost elaborat ținându-se seama de următoarele coduri: Codul civil al provinciei Quebec, Codul civil francez, Codul civil italian, Codul civil german, Codul elvețian al obligațiilor, Codul civil spaniol, Codul civil brazilian.

O dată cu intrarea în vigoare a noului Cod civil, și-a încetat aplicabilitatea Codul civil elaborat după modelul Codului napoleonian din 1804, promulgat la data de 4 decembrie 1865, intrat în vigoare la data de 1 decembrie 1865, contrar prevederilor art. 1913, care stabileau, ca dată a intrării în vigoare, data de 1 iulie 1865. Prin Decretul domnesc din 2 iulie 1865 a fost amânată intrarea în vigoare a Codului civil, programată pentru ziua de 1 iulie 1865. Practic, se poate constata că pentru o zi (1 iulie 1865, data la care Codul civil trebuia să intre în vigoare conform art. 1913, și 2 iulie 1865, data emiterii Decretului domnesc de amânare a intrării în vigoare a codului) Codul civil a fost în vigoare.

În acord cu prevederile Constituției, prin art. 4 NCC s-a reglementat aplicarea prioritara a tratatelor internaționale privind drepturile omului, stabilindu-se că, în materiile reglementate de Codul civil, dispozițiile privind

¹ Adoptat prin Legea nr. 287/2009, publicată în M. Of. nr. 511 din 24 iulie 2009, completat și modificat prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011, cu rectificările publicate în M. Of. nr. 427 din 17 iunie 2011 și nr. 489 din 8 iulie 2011. La data intrării în vigoare a noului Cod civil – 1 octombrie 2011 – s-a abrogat Codul civil adoptat în 1864, intrat în vigoare la 1 decembrie 1865, fiind inspirat după modelul Codului civil francez de la 1804, numit și Codul Napoleon.

drepturile și libertățile persoanelor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Constituția, Declarația Universală a Drepturilor Omului, pactele și celelalte tratate la care România este parte.

Ori de câte ori există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și Codul civil, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care prezentul cod conține dispoziții mai favorabile.

Totodată, prin art. 5 NCC s-a consacrat prioritatea dreptului Uniunii Europene, stabilindu-se că, în materiile reglementate de Codul civil, normele dreptului Uniunii Europene se aplică în mod prioritar, indiferent de calitatea sau statutul părților.

b) Uzanțele. În sintagma de „uzanțe” se includ, conform art. 1 alin. (6) NCC, obiceiul (cutuma) și uzanțele profesionale.

Obiceiul sau cutuma reprezintă o practică aplicată timp îndelungat, în mod continuu, considerată obligatorie de către cei care o aplică.

Uzanța profesională constituie o practică sau o regulă care este observată de parteneri în raporturilor economice. Uzanțele reprezintă o anumită conduită a părților, care nu se naște dintr-un act ori operațiune economică izolată, ci este rezultatul unei atitudini exprimate expres ori tacit, constant și ca ceva obișnuit o perioadă de timp, mai mare sau mai mică, cu caracter general sau numai într-un sector de activitate.

Uzanța presupune o anumită practică, regulă de conduită, aplicată o perioadă de timp, de un anumit număr de parteneri, comportare care poate să difere de la o categorie de profesioniști la alta sau chiar în privința fiecărei categorii, în raport de diferite elemente.

Uzanțele se aplică numai în cazurile neprevăzute de lege, precum și în materiile reglementate prin lege, atunci când legea face trimitere expresă la uzanțe.

Constituie izvoare de drept numai uzanțele care sunt conforme cu ordinea publică și bunele moravuri. *Per a contrario*, cele care contravin ordinii publice sau bunelor moravuri nu constituie izvoare de drept.

Partea care se prevalează de o uzanță trebuie să probeze atât existența uzanței, cât și conținutul acesteia. Prin excepție, nu trebuie dovedită existența unei uzanțe publicată într-o culegere elaborată de entitățile sau organismele autorizate în domeniu, deoarece acestea se prezumă că există până la proba contrară. Prezumția are caracter relativ, ea putând fi răsturnată prin dovedirea faptului nepublicării sale.

c) Principiile generale ale dreptului reprezintă idei generale ce fundamentează fenomenul juridic și care orientează și încadrează în limitele determinărilor pe care le enunță întregul proces de înțelegere, elaborare și aplicare a dreptului.

Acestea se aplică numai atunci când este vorba de o situație neprevăzută de lege, lipsesc uzanțele sau dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare.

Din cuprinsul dispozițiilor art. 1 alin. (2) NCC, putem trage concluzia că legiuitorul a instituit o *ierarhie a izvoarelor de drept*.

Conform art. 1 alin. (2) NCC, în cazurile neprevăzute de lege se aplică uzanțele, iar, în lipsa acestora, dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare, iar, când nu există asemenea dispoziții, principiile generale ale dreptului.

Rezultă, așadar, din cuprinsul acestui text, următoarea *ierarhie*:

1. legea constituie izvorul primordial de drept;
2. uzanțele sunt incidente numai în situațiile nereglementate de lege ori, potrivit art. 1 alin. (3), în materiile reglementate prin lege, când legea trimite în mod expres la uzanțe;
3. în ipoteza în care o situație nu este reglementată prin lege și nici nu există uzanțe, se aplică dispozițiile legale privitoare la situații asemănătoare;
4. atunci când situația nu este reglementată prin lege, nu există uzanțe și nici dispoziții legale privitoare la situații asemănătoare, devin incidente principiile generale ale dreptului.

Jurisprudența, adică practica judiciară, și doctrina (literatura de specialitate) nu constituie izvor de drept, ci doar servesc la interpretarea și aplicarea corectă a dispozițiilor cuprinse în actele normative, precum și la îmbunătățirea legislației civile.

Uneori, însă, *jurisprudența* prezintă în fapt caracterul de izvor de drept. Ne referim la deciziile Curții Constituționale, care, potrivit art. 147 alin. (4) din Constituția revizuită, sunt obligatorii și au putere numai pentru viitor, precum și la deciziile Curții Europene a Drepturilor Omului, care obligă statul român la respectarea lor și la executarea dispozițiilor sale în termenul stabilit (de regulă, 3 luni).

De asemenea, conform art. 330⁷ C. pr. civ., în forma modificată prin Legea nr. 202/2010, de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, dezlegarea dată problemelor de drept prin *decizia pronunțată în interesul legii* este obligatorie pentru toate instanțele judecătorești în litigii similare celor evocate în decizie.

O asemenea decizie a fost considerată ca având valoarea unui *izvor de drept secundar*, apropiindu-se de actele normative, întrucât are caracter general abstract și caracter de obligativitate¹.

¹ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Ed. Național, București, 1996, vol. II, p. 460.

§ 2. APLICAREA LEGII CIVILE

Legea civilă se aplică în timp și în spațiu.

2.1. Aplicarea legii civile în timp

Legea civilă se aplică atât timp cât ea este în vigoare, începând din momentul intrării în vigoare și terminând cu momentul ieșirii acesteia din vigoare. Ea nu are putere retroactivă.

Intrarea în vigoare are loc fie la 3 zile de la momentul publicării legii în Monitorul Oficial al României (art. 78 din Constituția revizuită), fie ulterior acestui moment, la data stabilită în cuprinsul legii.

Constituția României, în forma sa inițială, a instituit, cu valoare de principiu, regula neretroactivității legii. Legea intra în vigoare, ca regulă, la data publicării ei oficiale, iar, prin excepție, dacă în cuprinsul său exista o dată expresă pentru intrarea în vigoare, la acea dată, care nu putea să fie, însă, decât ulterioară datei publicării.

Sub aspectul modului de calcul al termenului de intrare în vigoare a legii, Legea nr. 189 din 20 mai 2004¹ pentru modificarea și completarea Legii nr. 24/2000 privind normele de tehnică legislativă pentru elaborarea actelor normative prevede la art. 10 alin. (1) că legea intră în vigoare la 3 zile de la data publicării în Monitorul Oficial al României, Partea I, sau la o dată ulterioară prevăzută în textul său. Termenul de 3 zile se calculează pe zile calendaristice, începând cu data publicării în Monitorul Oficial, și expiră la ora 24 a celei de-a treia zi de la publicare.

În consecință, spre exemplu, dacă o lege este publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, la data de 1 a lunii, ea va intra în vigoare imediat după orele 0:00 ale zilei de 3 a acelei luni. Prin urmare, în calcul intră și ziua publicării, iar intrarea în vigoare are loc imediat după ora 0:00 a nopții de 3 spre 4, fie că este zi lucrătoare, fie că este zi liberă.

Desigur, legea poate prevedea în corpul ei un alt termen decât cel de drept comun (la 3 zile de la data publicării) pentru intrarea în vigoare, dar numai dacă el este ulterior atât momentului publicării (pentru a nu se încălca principiul neretroactivității), cât și termenului de 3 zile de la publicare (care asigură cunoașterea noilor reglementări de destinatari).

Fac excepție dispozițiile penale sau contravenționale mai favorabile, care retroactivează.

Ieșirea din vigoare se realizează prin abrogarea expresă sau implicită a legii.

Probleme în legătură cu aplicarea legii civile în timp apar în cazul **sucesiunii de legi civile**. Ele se rezolvă ținându-se seama de două principii: principiul neretroactivității legii noi și principiul aplicării imediate a legii noi.

¹ A fost publicată în M. Of. nr. 463 din 24 mai 2004.

Neretroactivitatea legii noi înseamnă acea regulă juridică potrivit căreia o lege nu se poate aplica decât în situațiile juridice care se ivesc după adoptarea acesteia, nu și celor apărute anterior adoptării sale. Principiul este consacrat în art. 15 alin. (2) din Constituție, unde se statuează că „legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile”, precum și în art. 6 alin. (1) NCC, conform căruia legea „nu are putere retroactivă”.

Aplicarea imediată a legii noi reprezintă regula de drept conform căreia imediat ce o lege s-a adoptat aceasta este aplicabilă situațiilor ivite după intrarea ei în vigoare, cu excluderea aplicării legii civile vechi.

Conform art. 6 alin. (5) NCC, dispozițiile legii noi se aplică tuturor actelor și faptelor încheiate sau, după caz, produse ori săvârșite după intrarea sa în vigoare, precum și situațiilor juridice născute după intrarea sa în vigoare. Totodată, legea nouă este aplicabilă, conform art. 6 alin. (6) NCC și efectelor viitoare ale situațiilor juridice născute anterior intrării în vigoare a acesteia, derivate din starea și capacitatea persoanelor, din căsătorie, filiație, adopție și obligația legală de întreținere, din raporturile de proprietate, inclusiv regimul general al bunurilor, și din raporturile de vecinătate, dacă aceste situații juridice subzistă după intrarea în vigoare a legii noi.

De la cele două principii enunțate există unele *excepții*. Este vorba de retroactivitatea legii civile noi și de ultraactivitatea legii civile vechi.

Retroactivitatea legii civile noi presupune aplicarea legii noi unor situații juridice anterioare intrării sale în vigoare. Excepția este aplicabilă numai dacă este consacrată expres în textul legii. Spre exemplu, cauzele începute sub legea veche se trimit instanței competente potrivit legii noi. Tot astfel, conform art. 40 din Legea nr. 71/2011, în cazul cererilor de divorț formulate anterior intrării în vigoare a Codului civil, instanța poate să dispună divorțul prin acordul soților dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute la art. 373 lit. a) și la art. 374 C. civ.

Ultraactivitatea legii civile vechi înseamnă aplicarea un anumit timp a legii vechi la anumite situații și după intrarea în vigoare a legii noi. Și această excepție trebuie să fie consacrată în textul legii noi. Spre exemplu, potrivit Codului de procedură civilă, modificat prin Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 53 din 28 august 2003, cauzele în curs de judecată la data schimbării competenței continuă să fie judecate conform legii sub care au început; conform art. 102 al Legii nr. 71/2011, încheierea, interpretarea, efectele, executarea, încetarea contractului sunt supuse dispozițiilor legii în vigoare la data când a fost încheiat, ceea ce înseamnă că în cazul unui contract încheiat anterior intrării în vigoare a noului Cod civil – 1 octombrie 2011 – legea veche supraviețuiește. Tot astfel, conform art. 25 alin. (1) din Legea nr. 71/2011, valabilitatea căsătoriei încheiate anterior intrării în vigoare a Codului civil, deci anterior datei de 1 octombrie 2011, se stabilește potrivit dispozițiilor legii în vigoare la data încheierii ei; conform art. III pct. 3 din Ordonanța de urgență a guvernului